

Financijski klub

Upravljanje bankama

ISLAMSKO BANKARSTVO

Istraživački rad

Alan Štefanac

alan.stefanac@gmail.com

Ključne riječi: Islam, bankarstvo, religija, Riba

Zagreb, listopad 2010.

Sadržaj:

1. Uvod.....	2
2. Islamski finansijski sustav naspram konvencionalnog	3
3. Riba	5
4. Islamsko bankarstvo.....	5
5. Finansijski instrumenti.....	6
6. Globalizacija islamskog finansijskog sustava.....	8
7. Zaključak.....	9
8. Literatura	10

1. Uvod

Financijski sustavi predstavljaju ukupnost nositelja ponude i potražnje za novčanim sredstvima, financijskih oblika, instrumenata kojima su utjelovljena novčana potraživanja, raznolikih financijskih institucija, tokova i tehnika, koji objedinjeni pravnim normama i regulacijom, omogućuju trgovanje novcem i novčanim viškovima, određujući pri tome cijene financijskim proizvodima.¹ Oni su uvijek bili temelj poticaja rasta i razvoja gospodarstva. Oni su investicijama poticali proizvodnju, razvoj i potrošnju u gospodarstvu. Međutim posljednja velika ekonomska kriza pokazala je nedostatke suvremenog „zapadnog“ financijskog sustava, koji je među primarni oblik u gospodarski razvijenim zemljama. Taj kapitalistički sustav, koji je posljednjih 100 godina bio hvaljen kao najkvalitetniji i najbolji oblik financijskih sustava pokazao je svoje nedostatke, koji su se manifestirali rušenjem financijskih tržišta, slomovima financijskih institucija te cjelokupnog gospodarstva. Posljedice rasta radi samoga rasta (grown because growth), gdje se on temeljio na rastu koji nije imao realnu podlogu, bile su globalne i njihove posljedice se osjećaju i nekoliko godina od početka krize. Mnoge države su se suočile s bankrotom², bankarski sustav uz financijsko tržište bio je najviše pogođen ovom krizom³ što se rezultiralo velikim brojem stečaja banaka i financijskih kompanija, te intervencijom država u cilju očuvanja sustava koji očito na ovakav način poslovanja prepun inovacija i smanjene regulacije (MBS, CDO, novčani multiplikatori, nenamjenski krediti, NJINJA kredit⁴).

Dok zapadni svijet nastoji očuvati ovakav neefikasan sustav, postoji jedna izuzetno kvalitetna alternativa financijskog sustava u obliku Islamskog financijskog sustava. Ovaj financijski sustav nazivaju i etičkim financijskim sustavom, koji posluje po principima Islamskog prava odnosno Sharia. Poslovni subjekti koji se kao posrednici javljaju u oba sustava su na kraju, ipak samo profitne organizacije i njihov primarni cilj je stvaranje profita, međutim postoje izuzetno bitne razlike koje otkrivaju pravu sliku poslovanja subjekata. Neke od osnovnih razlika između ova dva financijska sustava su u pogledu na kamatnu stopu, poslove koji se smiju financirati, namjeni kredita te rizičnosti prema kojoj se financijska institucija može izložiti, stvaranje ekstra profita, odnos prema društvu u cjelini. Upravo te razlike su bile bitne oko izbjegavanja posljedica krize i očuvanja financijskih sustava zemalja u kojima je financijski sustav u potpunosti ili u većini prilagođen Islamskom tipu financijskog sustava.

Ovaj rad je posvećen shvaćanju i objašnjavanju kako i na koji način financijske institucije, prvenstveno banke, u Islamskom financijskom sustavu ostvaruju profit i kojim instrumentima postižu profitno poslovanje koje danas privlači sveopću pažnju i zanimanje širokog kruga ljudi.

¹ Rose, P.S., *The Financial System in the Economy*, Business Publications, Texas, 1986. – izvor prof.dr.sc. Leko Vlado, *Financijske institucije i tržišta*, Zagreb 2008.

² Island, Grčka (neke zemlje se suočavaju s mnogim problemima kao što su Mađarska, Italija)

³ FDIC – 284 banke u SAD-u su završile pod nadzorom FDIC-a u razdoblju od 2008.- kolovoz 2010.

⁴ MBS – mortgage-backed securities, CDO - collateralized debt obligations, NJINJA krediti – no job, no assets, no income

2. Islamski finansijski sustav naspram konvencionalnog

Središnji cilj Islama je stvoriti pravedan i moralan društveni poredak, poredak u kojemu vlada ravnotežni odnos između pojedinaca i društva, u kojemu postoji okvir vrednovanja duhovnih i materijalnih vrijednosti, poštivanja čovjeka i rada, organizirati sve aspekte života, te stopiti svjetovni i religijski život. Kako bi čovjek živio u takvim okvirima postoje različite zabrane i pravila pod nazivom Šerijat.⁵ Takva filozofija je prevladala u formiranju i razvoju islamskog finansijskog sustava koji predstavlja poveznicu religijskog i društvenog svijeta.

Povezanost religije i ostalih aspekata života, očituje se u razlikama islamskog finansijskog sustava naspram konvencionalnog sustava. Iako oba finansijska sustava obavljaju slične funkcije alokacije finansijskih sredstava, te investiranja u gospodarstvo, ova dva sustava se itekako razlikuju u pogledu i načinu poslovanja. Konvencionalni finansijski sustav poznaje dužničke ugovore, tj. dobiti i gubici se dijele asimetrično. Dakle, dužnik snosi veći rizik prilikom uzimanja zajma (rizik likvidnosti gospodarstva, ciklusa gospodarstva i itd.), te država osigurava instrumente prisile ili osiguranja depozita koji finansijske institucije potiče na izlaganje prevelikim rizicima. Takav sustav, također potiče stvaranja moralnog hazarda, nastajanje mnoštva asimetričnih informacija kod svih sudionika, te nedovoljnu kvalitetu kontrolu svih sudionika finansijskog sustava. Dok islamski finansijski sustav karakteriziraju vlasnički ugovori, tj. ugovorima kod kojih finansijska institucija postaje partner s pravnom ili fizičkom osobom u poslovnom poduhvatu. Dvije temeljne pretpostavke islamskog finansijskog sustava su zabrane kamatnih stopa⁶ iliti Riba, te podjela dobiti i rizika, tj. gubitka pri čemu se rizik ulaganja dijeli između onih koji ulažu kapital i rad. Osim ovih ključnih elemenata koji karakteriziraju još postoje: zabrana svih poslova vezanih uz alkohol, proizvodnju svinjetine te svih poslova koji nisu u interesu cjelokupnog društva, nepostojanje nenamjenskih kredita, izbjegavanje velike izloženosti riziku i Gharar⁷. Osnovne razlike između ova dva sustava su u shvaćanju kamatne stope. Islamski finansijski sustav zabranjuje postojanje *ex ante* kamatne stope, te dozvoljava postojanje stope povrata na kapital koja se određuje *ex post* na temelju dobiti iz ekonomske aktivnosti u koji je kapital uložen. Također islamski finansijski sustav je povezaniji s realnom imovinom, te postoje čvršće veze između finansijskih i proizvodnih tokova.

Razvoj islamskog finansijskog sustava počinje od najranijih početaka Islama, od samoga proroka Muhameda. Cijeli sustav se razvijao u skladu s religijskim načelima: „Alah je dopustio trgovinu, ali je zabranio lihvarstvo – Ribu.⁸“. Dakle cijeli sustav se temeljio na dopuštenoj trgovini, a zabrani Riba. Muslimanski mislioci su razvili svoje ideje o gospodarstvu koje su kasnije postali temeljni modeli u suvremenoj ekonomiji, pa su tako razvili Model ponude i potražnje prije Adama Smitha.⁹ Takav sustav je postojao sve do

⁵ Šerijat – mreža zabrana, pravila koji predstavljaju Božju volju („put“)

⁶ Riba – kamatna stopa, zabranjena u Islamu – jednostavna i složena kamatna stopa

⁷ Gharar – zabranjeni element, zabrana špekulativnih aktivnosti koje omogućavaju razvoj asimetričnih informacija te na taj način izlažu pravnu ili fizičku osobu prevelikom riziku

⁸ Kuran 2:275, Zamir Iqbal, Uvod u islamske financije – Teorija i praksa

⁹ Smith Adam, The Wealth of Nations, 1774.

kolonijalnog doba, kada se smanjuje obujam poslovanja po principima islamskog financijskog sustava. Takvo razdoblje trajalo je do 60-ih godina 20.stoljeća kada počinje razvijanje financijskih institucija temeljenih na principima islamskog poslovanja. Razdoblje 70-ih i 80-ih godina 20.stoljeća obilježena su razvojem Islamske razvojne banke, Instituta za islamska istraživanja i obrazovanje, „petrodollar“¹⁰, najava Irana, Pakistana i Sudana na prijelaz cijelog financijskog sustava na sustav usklađen s Šerijatom. Također započeo je razvoj komercijalnih banaka koje posluju po principima Šerijata, kao što su: Dubai Islamic Bank, Nasi Social Bank i itd.

Ekonomska pravda je neizostavni dio pravednog, zdravog i moralnog društva kojem teži Islam, te zbog toga postoje temeljna načela islamskog ekonomskog sustava. Temeljna načela islamskog ekonomskog sustava su:

- **Vlasništvo** predstavlja skup prava, obveza, mogućnosti i odgovornosti nad sirovinama i ostalim dobrima. Vlasništvo se može steći kreativnim radom ili nasljedstvom, a konačni vlasnik svega je Alah.
- **Vlasničke obveze** predstavljaju okvir unutar kojega vlasnik mora postupati kao odgovorni gospodar, a to znači pravedno dijeliti dobit i gubitak sukladno uloženom radu ili kapitalu. Također vlasnik ili korisnik ne smije uništavati imovinu, nego se spram nje odnositi s odgovornošću, niti smije biti rasipan s imovinom.
- **Ugovori** su duboko usađeni u svijest Muslimana, na njihovu važnost ispunjenja ih podsjeća Kuran: „Vi koji vjerujete, ispunite ugovore“. Dakle moralna obaveza za ispunjenje ugovora postaje obvezujuća za sve poslovne i fizičke osobe.
- **Povjerenje** predstavlja temeljni element društvenog odnosa, odnosno predstavlja element društvenog kapitala i temelj odnosa s Alahom.
- **Rad** se ne smatra samo pravom, nego i osobnom obvezom. Postoji sloboda odabira posla, ali njegov odabir mora biti u cilju zadovoljavanja potreba društva, dakle njegovim činjenjem ne smije se naštetiti nikome iz društva. Osuđuje se lijenost, besposličarenje i društveno neproduktivan rad.
- **Podjela rizika** predstavlja osnovu za stjecanje dobiti, te ukoliko se preuzima odgovornost ili rizik od gubitka stječe se pravo na udio dobiti iz ekonomske aktivnosti. Predstavlja osnovu funkcioniranja islamskog financijskog sustava, prema kojemu se dužnik i vjerovnik sudjeluju zajedno kao partneri, dijeleći rizik financijskog ulaganja.
- **Konkurencija i suradnja** su osnova razvoja koncepta islamske ekonomije. Iz slobodne trgovine, tj. tržišta se stvara „pravedna cijena“, koja je posljedica ekonomskih sila koje djeluju na njemu. Svi sudionici tržišta se moraju ponašati u skladu s Šerijatom, tj. pravedno i moralno, te bez špekulacija i ostalih nemoralnih postupka, što zapravo potiče na samoupravljanje tržišta.

¹⁰ Petrodollar – pojam se odnosi na snažan rast cijena nafte tijekom 70-ih godina 20. stoljeća tijekom naftnih kriza i akumulacije kapitala kod zemalja izvoznica nafte Iran, Saudijska Arabija i druge zemlje OPEC-a

3. Riba

Islamski finansijski sustav vrednuje funkcije novca kao i konvencionalni finansijski sustav. Funkcije novca su po islamskom sustavu: sredstvo razmjene, mjera vrijednosti, obračunska jedinica, ali odbacuju funkciju zalihe vrijednosti. Ovaj sustav smatra da novac ne može stvarati sam od sebe novi novac, kao što pasivna kamata na oročene ili štedne depozite čini. Tumačenje toga vezano je uz kamatu na zajam što ju zajmodavatelj prima od zajmoprimalatelja. Takva kamata je „nagrada“ za oportunitetni trošak zajmodavatelja, što je fiksirana *ex ante*, dakle fiksirana je i sigurna unaprijed, dok dobit ili gubitak zajmoprimalatelja nije. Dakle to predstavlja sigurnu naknadu za nesigurno što je lihvarjenje odnosno Riba. Postoje četiri obilježja što definiraju Ribu, odnosno zabranjenu kamatnu stopu:

- pozitivna je te fiksirana *ex ante*
- vezana uz vremensko razdoblje te iznos zajma
- njeno plaćanje se jamči neovisno o ishodu poslovnog pothvata ili namjeni zbog koje se posuđuje glavnica
- državni organi odobravaju prikupljanje i provode sredstva prisila za njeno ubiranje

4. Islamsko bankarstvo

Banke u islamskom finansijskom sustavu predstavljaju najznačajniji oblik finansijskih institucija, te je njihovo poslovanje usklađeno sa Šerijatom. One za razliku od konvencionalnih banaka, nemaju unaprijed određenu stopu povrata na depozite/ulaganja, već određuju stopu po kojoj će ulagači i štediše sudjelovati u dobiti ili gubitku banke. Ovim principom poslovanja nastaje bolja usklađenost imovine i obveza banke, te zbog tog principa banke pridonose boljoj stabilnosti finansijskog sustava. Također zbog bolje pokrivenosti kolateralima, prvenstveno realnom imovinom banke posjeduju realnu vrijednost koja prati realne gospodarske tokove. Također, kako je prije navedeno, po islamskom principu poslovanja banke ugovaraju vlasničke ugovore po kojima oni postaju partneri u ulaganjima te snose dio rizika uspjeha projekta.

Teoretski modeli banaka koje posluju po islamskom principu poslovanja su:

- Model koji se temelji na Mudarabahu – „dvoslojni Mudarabah“
Ovaj model posjeduje dva ugovora o Mudarabahu, dakle s jedne strane se nalazi ugovor između ulagača i banke, te s druge strane se nalazi ugovor između banke i zajmotražitelja/poslovnog subjekta. Svakim ugovorom je regulirani zasebni odnos udjela u dobiti ili gubitku. Ovakav tip poslovanja banke je sličan investicijskim bankama, te ovakve banke razvijaju pojačani nadzor nad projektima koje su ulagala. Uobičajena podjela dobiti između ulagača i banke je 80% ulagačima i 20% banci, iako u praksi postoje i drugačiji omjeri.
- Model „dva prozora“

Ovim modelom se može zamisliti pasiva banke koja je podijeljena na dva dijela. Jedan dio čine transakcijski računi, te za njih banka ima 100% rezerve, odnosno ta sredstva banka ne može ulagati u projekte već na njih banka naplaćuje naknadu za čuvanje Amanna. Ostali dio pasive čine Mudurabah ugovori te njih banka ulaže kao kod prethodnog modela poslovanja banke.

Banke po oba modela, razvijaju različite modele financiranja koji omogućuju diversifikaciju bankovnog portfelja, probrani odabir ulagačkih projekata, te bolji nadzor i kontrolu nad projektima. Može se reći da ovakvi tipovi banaka minimiziraju rizik ulaganja, te predstavljaju suvremenu kombinaciju između investicijskih i poslovnih banaka. Također osim poslova financiranja projekata, te transakcijskih poslova, islamske banke nude i usluge savjetovanja, devizne transakcije te upravljanje ulaganjima.

5. Financijski instrumenti

Financijski instrumenti služe kao sredstva mobilizacije i akumulacije sredstava, te kao sredstva posredovanja. Zahvaljujući njima financijske institucije mogu posredovati između ponude i potražnje za novčanim sredstvima.

Kod islamskih banaka pasivu čini kapital banke, sredstva na tekućim računima te instrumenti Mudarabah, Wikala, Wadia/Amanah, a na strani aktive su to instrumenti putem kojih ostvaruju prihode: Murabahah, Mudarabah, Musharakah, Salam, Ijarah, Istisna, Jo'Ala, Rahn.

1. Mudarabah

Predstavlja financijski instrument koji se temelji na principu podjele dobiti, te povezuje strane bilance aktivu i pasivu. Može se promatrati kroz dvije razine odnosno sloja. Prvi predstavlja povezanost ulagača i financijske institucije (banke) o podjeli dobiti banke vezan uz udio uložених sredstava vezanih uz ovaj instrument. Drugi je odnos banke i poduzetnika kome su odobrena sredstva za projekt ili proizvodnju, te se dogovara udio u dobiti i gubitku u ovom odnosu. Početni ulagač ne zna što je banka pojedinačno uložila sredstva, iako on može izričito naglasiti za koje svrhe se njegov novac ne smije koristiti. Banka je stekla stručnost u poslovanju i prepoznavanju financijskih profitabilnih projekata, te koristi menadžerske vještine da kvalitetno uloži ulagačev kapital. Nakon određenog razdoblja, utvrđenog ugovorom banka i ulagač dijele dobit po unaprijed utvrđenim omjerima dobiti koji su proizašli iz veličine uloženog kapitala. Ukoliko je nastupio gubitak koji je posljedica lošeg postupanja banke, ona snosi gubitak, a ukoliko je uzrok gubitka ciklička gospodarska kretanja ulagač snosi gubitak kapitala, a banka vremena i rada.

2. Ijarah

Ovaj instrument je srodan instrumentu kod komercijalnog financijskog sustava pod nazivom leasing. Dakle to znači da davatelj usluga Ijarah je vlasnik toga što daje u najam tj. u korištenje. Ijarah je ugovor koji daje na pravo na korištenje prava ili imovine u razdoblje kraće od uporabnog, a za to se plaća naknada tijekom korištenja, dakle najam. Ukoliko se ugovor ne ispuni, moguće je poništenje ugovora i potražnje sredstva do visine ugovorene vrijednosti za preostala razdoblja i naknadu za ikakvu štetu počinjenu na imovini. Ovaj instrument čini veliki dio portfelja islamskih banaka, a primjenjuju ga i banke u Sjevernoj Americi.

3. Istisna – partnerstvo u proizvodnji

Ovaj instrument je prilagođen za olakšavanje proizvodnje ili za stvaranje imovine na zahtjev kupaca. Ugovorne strane dogovaraju fiksne cijene te specifikacije po kojima proizvod mora biti proizveden. Plaćanje proizvoda je fleksibilno i dogovoreno, vrijeme isporuke je također fleksibilno, te se ugovor može raskinuti prije početka proizvodnje. Ovaj instrument je prikladan za financiranje različitih djelatnosti i sektora.

4. Murabahah

Možemo definirati kao prodaja uz dodatni trošak, odnosno ovo je financijski instrument putem kojeg se proizvodi kupuju na kredit. Financijska institucija kupuje za pravnu ili fizičku osobu neki proizvod ili sirovinu te ugovara profitnu maržu koja je posljedica prodaje te robe tim subjektima. Dakle, prvo klijent odlazi s zahtjevom i specifikacijom proizvoda, trgovac/proizvođač mu izdaje predračun. Klijent s njime odlazi u banku, te banka razmatra isplativost kupnje tog proizvoda. Nakon razmatranja banka kupuje ili ne kupuje taj proizvod, odnosno sklapa ili ne Murabahah ugovor. Ukoliko je ugovor sklopljen banka kupuje proizvod i izvršava plaćanje, a klijent preuzima proizvod. Dogovor oko plaćanja klijenta banci može biti obročno ili jednokratno. Ovaj instrument se temelji na prodaji i ne smije se koristiti za financiranje proizvodnje. U slučaju neispunjenja ugovora (neispunjenje plaćanja dvije rate), tj. obveze plaćanja, banka preuzima nadzor nad predmetom kupovine. Stopa profitne marže ovisi o predmetu kupovine, vrsti kolaterala, kreditnoj sposobnosti klijenta i trajanju financiranja.

5. Musharakah

Instrument koji se definira kao vlasničko partnerstvo, a Šerijat potiče sklapanja ovakvih ugovora o financiranju, jer predstavlja kombinaciju upravljanja i ulaganja. Financijski instrument kod kojeg dva ili više subjekta kombiniraju svoj kapital i rad kako bi dijelili dobit i gubitak, pri čemu imaju ista prava i obveze, ukoliko ugovorom nije drugačije dogovoreno. Strana koja je uložila kapital snosi rizik gubitka kapitala, dok strana koja ulaže rad, vrijeme i znanje je podložna riziku gubitka vremena i rada, te taj rizik gubitka ne treba snositi još i gubitak kapitala. Podvrsta ovog financijskog instrumenta je Mutanaquisah iliti opadajuće partnerstvo u obliku hipotekarnih kredita. Vlasništvo nad nekretninom dijele banka i klijent. Plaćanje najamnine stana je proporcionalno u odnosu nad vlasništvom nad nekretninom. Što je veće vlasništvo klijenta to je manja najamnina koju mora platiti banci.

6. Jo'Ala

Predstavlja jednostavno naknada za obavljenju uslugu. Ona se očituje na tekućim i transakcijskim računima kao naknada za čuvanje.

6. Globalizacija islamskog financijskog sustava

Globalna financijska kriza koja je započela 2007. pokazala je sve nedostatke suvremenog konvencionalnog financijskog sustava. Nedostaci su uočeni u samim temeljima financijskog sustava, od kamatnih stopa koje nisu realno pokazivale rizike ulaganja, suvremenih izvedenica financijskih instrumenata (CDO, ABS i itd.) koje su proizvodile balone likvidnosti i zapravo pokazale da je financijski sustav funkcionirao kao zaseban sustav koji nije pratio potrebe i razvoj realnog gospodarstva. Budući da je takav sustav sigurno na ovaj način funkcioniranja dugoročno neodrživ, sve više zemlja svijeta nastoje primijeniti alternativni sustav. Neki ekonomisti govore o samoj potrebi pojačane kontrole te državne intervencije nad cijelim financijskim sustavom, ali to iziskuje velike troškove, te kako se pokazalo kroz povijest, nakon kriza i regulacije, započinje razdoblje prosperiteta i deregulacije što doprinosi ponavljanju pogrešaka iz povijesti. Najrazvijenija gospodarstva svijeta sve više govore o potrebi realnijeg ulaganja, rasta financijskog sustava koji je paralelan u odnosu na gospodarstvo u cjelini, te pozivaju na uvođenja islamskih principa poslovanja u financijski sustav kao što su Francuska, Japan te Velika Britanija.¹¹¹² Ukupna vrijednost kojom raspolaže islamski financijski sustav, odnosno institucije koje posluju po principu islamskog financijskog sustava iznosi oko jedan bilijun američkih dolara, s tendencijom daljnjeg rasta imovine. Također smatra se da ovakav sustav koji ima realnu podlogu u imovini će u budućnosti moći spriječiti ovakav jaz između realnog gospodarskog sustava i financijskog sustava. Prvo pravo testiranje kvalitete islamskog financijskog sustava je u Dubaiju koji se zbog ove globalne financijske krize našao u velikim problemima ispunjavanju vlastitih ugovora u obliku obveznica koje su u skladu sa Šerijatom, to je pravi slučaj na kojem će se moći uočiti ponašanje financijskog i realnog sektora koji posluju po Šerijatu u padajućem dijelu ciklusa gospodarstva.

¹¹ <http://www.poslovni.hr/vijesti/francuzi-hrle-islamskom-bankarstvu-129034.aspx>

¹² <http://www.poslovni.hr/vijesti/islamsko-bankarstvo-zbog-krize-japanu-sve-zanimljivije--105221.aspx>

7. Zaključak

Alternativa današnjem financijskom sustavu koji se pokazao kao neefikasan postoji u obliku islamskog financijskog sustava. Iako nosi naziv islamski, njegova primjena nije ograničena samo na muslimane već na sve koji su spremni poslovati po tom principu poslovanja.

Suvremeno realno gospodarstvo treba izvor financiranja koje će realno pokazivati potrebe razvoja i rasta, te s kvalitetnim kolateralima biti temelj njegovom funkcioniranju, a to islamski financijski sustav ostvaruje. Ovaj financijski sustav svakako ima svijetlu budućnost i velike mogućnosti primjene u najrazvijenijim gospodarstvima te će se s boljom povezanošću financija i realnog sektora gospodarstva ostvariti stabilniji rast i sigurnost svih sudionika u gospodarstvu.

Islamske banke će promjenom zakonodavstva u europskim i drugim svjetskim zemljama dobiti ravnopravni položaj spram konvencionalnih banaka, te će se tek tada moći realno procijeniti njihovi financijski instrumenti temeljeni na Šerijatu naspram konvencionalnih financijskih instrumenata. Islamske banke predstavljaju hibrid između poslovnih i investicijskih banaka. Također, razvojem novih financijskih instrumenata će moći u većem obujmu zadovoljavati potrebe klijenata i povećati diversifikaciju portfelja, što će posljedično doprinijeti minimizaciji rizika te povećanom interesu za ulaganje u te banke. Ukidanje kamate svakako još dugo u poslovnoj praksi razvijenih gospodarstava neće biti, ali će se možda bolji projekti s društvenim interesom lakše financirati po principu islamskog financijskog sustava (npr. poticajna stanogradnja). Svakako, možemo očekivati daljnji razvoj islamskog bankarstva na prostoru Europske Unije, SAD-a, Kanade, Rusije te Japana.

8. Literatura

Knjige:

1. Zamir Igbal, Mirakhor Abbas , Uvod u islamske financije – Teorija i praksa, Mate d.o.o., Zagreb, 2009.
2. Zakaria Fareed, Svijet nakon Amerike, Fraktura, Zagreb, 2009.
3. prof. dr. Leko Vlado, Financijske institucije i tržišta, Zagreb 2008.

Internet:

1. Institute of Islamic Banking and Insurance
2. http://www.islamic-banking.com/islamic_banking_principle.aspx
3. http://www.islamic-banking.com/what_is_ibanking.aspx
4. http://www.islamic-banking.com/profit_and_lose_sharing.aspx
5. Poslovni dnevnik
6. <http://www.poslovni.hr/vijesti/francuzi-hrle-islamskom-bankarstvu-129034.aspx>
7. <http://www.poslovni.hr/vijesti/islamsko-bankarstvo-zbog-krize-japanu-sve-zanimljivije--105221.aspx>
8. The New York Times
9. <http://dealbook.blogs.nytimes.com/2009/11/30/in-dubai-crisis-a-test-of-law-and-islamic-banking/?scp=2-b&sq=islamic+banking&st=nyt>